

УДК [034:011:32]

**ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНОГО
КОМПОНЕНТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ**

Донцов А.В.

В статті розглядаються проблеми розширення моральної мотивації професійної підготовки майбутніх учителів в умовах класичного університету.

Ключові слова: моральна культура, моральні цінності, мотивація навчальної діяльності, навчально-виховний процес.

**ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ НРАВСТВЕННО-ЭТИЧЕСКОГО
КОМПОНЕНТА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ
БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ**

Донцов А.В.

В статье рассматриваются проблемы расширения моральной мотивации профессиональной подготовки будущих учителей в условиях классического университета.

Ключевые слова: моральная культура, мотивация учебной деятельности, учебно-воспитательный процесс.

**PROBLEMS OF FORMING OF MORAL'NO-ETYCHESKOGO
COMPONENT OF PROFESSIONAL PREPARATION
OF FUTURE TEACHERS**

Dontsov A. V.

In the article the problems of expansion of moral motivation of professional preparation of future teachers are examined in the conditions of classic university.

Keywords: moral culture, moral values, motivation of educational activity, uchebno-vospitatel'nyy protses.

Професійна підготовка майбутніх учителів в умовах класичного університету має передбачувати лише розвиток потреб в оволодінні фаховою науковою інформацією, але й сформованістю моральної культури через розширення моральних мотивів професійного зростання, таких як належить любов до дітей, професійний обов'язок і відповідальність, моральна саморегуляція професійної діяльності, самовідданість педагогічній професії.

Педагогічний досвід переконливо вказує на неможливість в умовах вищого навчального закладу підготувати педагога майстра, застосовуючи лише примусові методи реалізації нових педагогічних технологій. Морально-етичний компонент підготовки педагогічних кадрів можна розглядати не лише як один з пріоритетних напрямків фахової підготовки спеціаліста, а й як інтегруючу складову професійної підготовки, адже моральна мотивація підготовки фахівця за бажаних педагогічних умов може містити безліч дійових мотивів учіння студентів. Отже, метою статті є дослідження проблеми формування морально-етичних чинників, які безпосередньо і опосередковано впливають на якість професійної підготовки майбутніх учителів.

Проблема активізації морально-етичного компоненту професійної підготовки майбутніх учителів знайшла часткове відображення у зв'язку з дослідженням особливостей педагогічної етики та етикету (Е. Юдіна, І. Чернокозов, В. Чернокозова, В. Шеломенцев), морального виховання та професійної підготовки спеціалістів (В. Бакштановський, І. Козубовська, Л. Нечепоренко, Г. Штефанич), особистісно-професійного вдосконалення майбутніх учителів та ресурсного збагачення студентського самоврядування (О. Біла, Л. Шуртакова, Є. Улятовська), формування емоційної культури майбутніх учителів (І. Анненкова, А. Горячова), моральних переконань та світогляду студентів (Т. Шуртакова, О. Яковлева та інші). У зазначених дослідженнях підкреслюється положення про важливість морального фактору у підготовці спеціалістів вищої кваліфікації. Підвищення дієвості морально-етичного компоненту професійної підготовки майбутніх учителів ще не отримало належного стимулювання в системі вищої освіти. Як свідчить аналіз сучасної педагогічної практики, оцінка успішності діяльності вчителя насамперед оцінюється за формальними показниками, що ма-

ють переважно дидактичну спрямованість і не враховують елементи його моральної культури, загальної вихованості та готовності до виховної діяльності, але, водночас, саме ці критерії стимулювання педагогічної діяльності мають бути провідними в розбудові системи освіти у відповідності до сучасних соціально несприятливих умов.

Професійна підготовка майбутніх учителів утворюються не лише завдяки освоєнню природних або гуманітарних дисциплін, а й завдяки формуванню особистісної моральної культури та культури інтелектуальної й інноваційної діяльності. Зазначені різновиди культур і їх складові значною мірою впливають на розширення мотивації професійної підготовки майбутніх учителів. Морально-етична готовність майбутнього вчителя до педагогічної діяльності є однією з найважливіших педагогічних умов утворення позитивної установки на постійне самовиховання і професійне самовдосконалення як прагнення до особистісної соціокультурної, моральної та професійної звершеності.

Володіння майбутнім вчителем знаннями з обраної спеціальності та дисциплін педагогічного курсу є важливим критерієм його професійного зростання, але не менш важливим є розробка проблеми активізації морально-етичних чинників їх загальної професійної підготовки, до яких можна віднести моральні почуття (справедливості, честі, гідності, відповідальності, совісті, професійного обов'язку), моральні якості (сумлінності, професійної принциповості, чесності, доброти, дисциплінованості, сміливості, надійності, працелюбства), моральні переконання (віра в силу любові, доброти, чесності, справедливості, служіння і самовідданості). У дослідженні найбільш оптимальних шляхів підготовки майбутніх учителів до викладання певного предмета існує багато науково-методичних розробок, але, поряд з цим, проблеми формування моральних механізмів, що зумовлюють підвищення мотивації учіння і якості підготовки педагогічних кадрів і, зокрема, формування їх моральної культури як основи оволодіння педагогічною майстерністю вимагають більш ретельного аналізу.

Суттєвим недоліком формування моральної культури майбутніх учителів у процесі професійної підготовки є відсторонення викладачів вищого навчального закладу від виховної проблематики студентської молоді з причини низької виховної кваліфікації і хибної впевненос-

ті в тому, що виховну функцію у соціумі повинна виконувати сім'я. Відчуження майбутнього вчителя від виховної проблематики значно ускладнює процес утворення переживань, що характеризують його громадянську позицію, гальмує засвоєння соціокультурних та моральних цінностей (громадський обов'язок, патріотизм, суспільне благо) на особистісному рівні, адже всі форми суспільної свідомості мають моральний сенс й інтегрують соціально-економічні, соціокультурні і моральні аспекти реальної дійсності. Індиферентне ставлення майбутнього вчителя до моральної свідомості соціуму негативно впливає на його соціалізацію і гальмує розвиток внутрішніх морально-регулятивних підсистем як провідного елементу формування моральної культури.

Практична недостатність формування моральної культури майбутніх учителів у процесі професійної підготовки полягає у недооцінці управлінських структур вищої освіти значущості вирішення проблеми підвищення виховної кваліфікації та рівня морально-духовного розвитку викладачів вищих навчальних закладів. Доцільність вирішення зазначеної проблеми полягає в об'єктивній необхідності усунення протиріччя, що існує, з одного боку, між набуттям майбутнім вчителем знань, вмінь і навиків з конкретної спеціальності і прищепленням йому професійних морально-духовних якостей.

Дослідження, що проводились серед студентів вищих навчальних закладів Харкова засвідчили, що у свідомості студентської молоді найбільш вагомими соціальними цінностями є: свобода підприємництва, вибору, захисту прав людини (22,6 %), гроші і матеріальний добробут (14,8 %), любов, доброта, дружба (14,6 %). Це свідчить про те, що у моральній свідомості майбутніх педагогів матеріальний, предметний зміст панує над духовними і професійними цінностями.

Лише незначна частина опитаних студентів усвідомлює соціальну значущість таких важливих якостей особистості, як освіта, знання, розум (7,8 %), чесність, взаєморозуміння, справедливість (6,25 %), честь, совість, людяність (3,1 %). Напевно, ці моральні якості не знаходять належної оцінки в сім'ї і не підкріплюються громадською думкою студентської спільноти. Дослідження вказали й на досить низький рівень загальної гуманітарної освіти майбутніх учителів, що проявилось в їхній ціннісно-орієнтаційній невизначеності. Так, 15,6 % опитаних

зовсім не змогли назвати жодної, на їх думку, пріоритетної соціальної цінності.

Перевага вузькопрагматичних цінностей над духовним призводить до руйнації природних механізмів розвитку морально-регулятивної структури особистості. Тому проблема активізації морального чинника в професійній підготовці майбутніх учителів полягає в органічному поєднанні професійних і моральних цінностей, що характеризують індивідуальну і групову свідомість студентської спільноти. За матеріалами досліджень ієрархія пріоритетів моральних і соціальних цінностей була різною. Так, серед моральних цінностей на перший план майбутні вчителі становлять: чесність і совість (36,7 %), на другий — порядність, відповідальність, добродійність (21 %), доброта, чуйність, увага (19,5 %), і на третій — любов і вірність (8,5 %), справедливість (4,6 %), довіра, повага, взаєморозуміння, відданість (3,3 %). Якщо в системі соціальних цінностей були виділені свобода підприємництва і захист прав людини, то найголовнішими моральними цінностями були чесність і совість.

Вбачається, що вплив регулятивного компоненту на професійну підготовку майбутніх учителів через впровадження чітко вираженої виховної системим полягає в наступному: по-перше, в системі вищої педагогічної освіти серед частини студентів існує профорієнтаційна невизначеність щодо професії вчителя. Напевно це зумовлено тим, що у класичному університеті, загальний об'єм годин педагогічного циклу складає в середньому від 4 до 7 відсотків від загальної професійної підготовки.

По-друге, більшість майбутніх учителів не володіючи стійкими морально-естетичними якостями, здебільше орієнтовані на отримання професійної підготовки у галузі природничих та гуманітарних наук, що заважає утворенню стійкої морально мотивованої позиції на отримання кваліфікації педагога.

По-третє, майбутній вчитель здебільше не здатний об'єктивно оцінити значення педагогічної спадщини минулого як неперевершеної моральної цінності. Тому в навчальному процесі конче необхідне формування ставлення майбутніх учителів до професійного самовдосконалення через оволодіння класичними і сучасними педагогічними

знаннями як до системи прагматичних і морально-мотивованих цінностей.

Велике значення у розвитку морально зорієнтованої мотивації професійної діяльності майбутніх учителів має система цінностей, етичних поглядів та переконань про об'єктивний світ, його природні та соціальні процеси і закономірності, що має складати змістовну основу навчально-виховного процесу. За даної умови ціннісні уявлення майбутніх учителів в більшій мірі будуть формуватись не на буденному рівні, а на рівні об'єктивних науково-обґрунтованих знань. Одним з головних критеріїв сформованості об'єктивної системи цінностей майбутнього вчителя є рівень її тотожності з науковими знаннями. Досягнення цієї методичної умови на практиці сприяє утворенню адекватних, об'єктивних уявлень фахівця про систему соціокультурних і моральних цінностей, серед яких велике значення має і цінність виховання, до якої майбутній вчитель повинен ставитись не як до ідеологічного надбання певної соціальної системи, а як до вічної морально-етичної категорії, яка має неперевершену соціокультурну цінність. Лише суспільне виховання, реалізоване у вищих навчальних закладах, має закласти моральні основи перспектив майбутнього зростання і розвитку суспільства за показниками соціокультурних критеріїв якості життя і соціального добробуту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бакштановский В.И. Выбор будущего: к новой воспитательной деонтологии. Монография / В.И. Бакштановский, Е.П. Потапова, Ю.В. Согомонов. – Томск: ТГУ, 1991. – 215 с.
2. Бакштановский В.И. Введение в теорию управления нравственно-воспитательной деятельностью. Монография/ В.И. Бакштановский, Ю.В. Согомонов. – Томск: ТГУ, 1986. – 466 с.
3. Біла О.О. Виховна система вищої школи як засіб особистісно-професійного вдосконалення студентської молоді // Компетентність саморозвитку фахівця: педагогічні засади формування у вищій школі. – Ізмаїл: ІДГУ, 2007. - С. 147-170.